

Elek György

„Sok keserves időt átéltünk”

A nagyapám is Vadai Mihály volt, 1840-ben született. A felesége Gellért Erzsébet, 1844-ben született. Hát amikor összekerültek, nem voltak még ők nagygazdák. Vót valamennyi földjük mind a kettőjüknek. Ebből húsz-huszonöt hold vót tilalmasi föld. Hogy réti földjük mennyi volt, azt nem tudom, de a nagyapa városgazda volt a Városházán, amikor elosztották a legelőt, hát ott összevásárolta azokat a páskumokat, vagy nem is tudom, minek nevezték azokat. Így összejött neki a sok legelőföld, és kérte, hogy itt a város alatt adják ki neki. Így lett nekünk százötven hold legelőnk egyben. Meg hát a nagyapám prima gazda volt. Mindig gazdagodott, gazdagodott, egfsszen addig, hogy amikor meghalt, 1915-ben, már közel ötszáz hold földje volt. A nagyapánál a földek is termettek, meg sok szép jószágai voltak. Volt sok birkája, akkor a város alatt tehenészetek... És hát a vásárokon sok jószágot eladott, mert volt itt nem is egy vásár évente... Amikor azt a nádudvari földet megvették, akkor sok adósság maradt a földeken, de az se olyan adósság volt, mint most, mert régen rentábilis volt az élet. Nem változott minden évbe a termények ára, hanem stabil volt, és könnyen tudták fizetni a kamatokat, adókat, mindenfélét.

Azt a nagy házat a Dózsa György úton, majdnem a könyvtárral szemben, azt még a nagyapán építtette a század elején. A nagyapám egy jó gazda vót, és akkor még együtt vót az egész család, meg az egész gazdaság, kellett a nagy ház.

Az északi temetőbe van eltemetve a nagyapám. Ott van egy sírkője. Rá van írva egy jelige is. Egész hosszú vers, mert írt egyszer egy könyvet is. Az erkölcsvilág kistükré. Ez volt a címe. Egy füzet volt az. Ebből van egy cikk a sírkőre írva. Amikor a gyerekei külön lettek, a nagybácsi kapta a tilalmasi földet és a legelőből kilencven holdat. Apám is kapott a nagymamától hatvan hold földet, meg hát nagyapám nagyon szeretett bennünket, mink kaptuk a nádudvari földet. Nádudvari illetékes föld volt az, karcagi megyehatár, de az adót Nádudvarra kellett fizetni. Azonkívül anyámnak - akit Soltész Nagy Margitnak hívtak - annak is volt földje.

Apám 1880-ban született. Majdnem az utolsó gyerek volt. Négy gimnáziumot járt. Gépészkedett is fiatal korában, de később már csak gazdálkodással foglalkozott. Elég jól gazdálkodtunk, pedig sok gyenge minőségű földünk volt. Átlag tíz aranykoronás földjeink voltak, és hát az bizony nem sok. A nádudvari földből hatvan hold jó föld volt, de ott meg az volt a baj, hogy ha nagy víz volt, elvitte az egészszet. De amúgy megtermett mindent. Gondoltunk arra is, hogy a legelőt fel kellene javítani. A nagybátyám csinálta is. Hozatott mészsizapot. Mészsizapolták. Apám meg sok trágyát hordatott rá a városnak a csődöristállójából. Megvette, aztán kihordták a jobbakra. Elég jó termésnek mentek. Ment a mészsizapolás is, mert apámnak jó barátja volt Szentannay Samu bácsi. Hordták a mészsizapot vagonszámra, de sokra nem mentünk vele. A szíkkal nem lehetett sokra menni. Birkalegelőnek jó volt. Sok ilyen volt Karcagon... Azér' a legelőbe is volt olyan, hogy nem egyforma volt a föld. Volt jobb része, amit szántottak-

vetettek. Nekünk is volt itt a város alatt vagy hatvan hold, hát vetettük, mert az jobb volt. A többi az meg legelő volt, mert jó esztendőbe a terményből éltünk, rossz esztendőbe meg a jószágokból gazdálkodtunk. Tehát jó esztendőbe szaporítottuk a jószágokat, amikor rossz esztendő volt, azokat adogattuk el. Bőven volt jószágunk, mert ötven-hatvan számosállat is volt a gazdaságba. Marha, ló, disznóállomány is volt, de az nem számított annyira. Birka is mindig volt. Úgy százig felment. Itt a város alatt volt a tehenészet, és onnan meg a gulyás hordta haza a tejet naponta, és itthon anyám eladta. Odajártak a házhoz a kuncsaftok.

Ágotán, a nádudvari határban, ahol a kétszáz hold földünk volt, ott állt egy nagy tanyánk is... Szép nagy tanyánk volt. Vagy háromszor ötven méter, még tán több is... Nagy lakóépület, abba négy szoba, két konyha. Három szobába a cselédek laktak, nekünk meg külön volt egy szobánk meg egy konyha. Hát ennél a mostaninál nagyobb szoba, pedig tanya volt. Akkor, volt külön egy ököristálló, amibe huszonnégy ökör fért el, tehénistálló, lóistálló, disznóól, juhászat. Még méhészet is volt, de azt, amikor apám testvére meghalt, abbahagytuk. Volt ott pedig szép nagy kert, szőlő is. Itthon is volt szőlőnk elég nagy. Kint a kertbe. Na, akkor volt még egy magtár meg egy takarmányos. Ilyenek voltak Ágotán.

Mink fiúk sokat kint voltunk, mert az én apám idehaza intézte a dógokat, de nekünk hétfűn menni kellett kifele a tanyára, és csak szombaton volt szabad hazajönni. Nem kellett nekünk ott kaszálni vagy ilyesmit, hanem csak arra kellett vigyázni, hogy az emberek hogy csinálják, mint csinálják? Én vótam a pallér. Tizenhat éves korom után sokat kivitt apám magával, mindent megmagyarázott, és aztán megtanultam.

A cselédek is ott laktak kinn a tanyán családostul. Az embereket ugye felfogadtuk, a gyerekeiket meg mindig behasználtuk gulyásnak vagy disznókat őrztek, meg libát, meg birkákat, és hát ezért mindegyik pénzt kapott. Volt olyan cselédünk - Gombos Gyuri bácsiék -, akik huszonkét évig laktak nállunk. Az egész család. Amúgy meg a cselédfogás úgy ment, hogy ősszel, Mihály nap körül a cselédek hazajöttek, aztán apámmal meg mivelünk megbeszéltük, hogy mennyi lesz a bérük, meg ilyen dógokat. Utánna csináltunk egy írást. Volt egy nagy könyv - sajnos már az is odavan -, bele volt írva, hogy kinek mit fizettünk, meg mennyi bére volt. Általába kommenciós cselédjeink voltak, akik mindig rendelkezésünkre állottak, mert fizettük őket egész évre. Tizenhat mázsa búza volt a fizetésük, két mázsa árpa, harminckét kiló szalonna, harminckét kiló só, meg bab, meg borsó. Aztán volt egy hold tengeriföld és kétszáz kodrát veteményesföld művelésre. Azonkívül tartottak jószágot, aprólékot, sőt utóbb már az egyik megkért bennünket, hogy tehenet is szeretne tartani, akkor mink adtunk fejőre egy tehenet. Maguk is jól gazdálkodtak. Vót azoknak mindenük... Idényre meg úgy fogadtunk külön embereket. A Kossuth téren, az a nagy térség ott végig, mind piac volt. A gimnáziumnál kezdve a bíróságig volt a zöldségpiac, a baromfipiac pedig ott, ahol most a kommunista pártház van, ott volt egy külön részen. Emitt meg a Popovics patika előtt vót az embervásár, mert ha napszámosra, vagy nyáron cséplőgéphez kellett ember, hát odamentek az emberek. Nekünk is volt direkt egy illető, akit megbíztunk, hogy szedjen össze munkásokat. Na, akkor az hívta az ismerőseit, meg sok olyan ember is volt, aki mihozzánk szeretett jönni. Felmentek a piacra, aztán összeszedték aki kellett. Így hívták: embervásár...

Nálunk olyan jók voltak a cselédek, hogy az ilyen szocialistákat meg ilyeneket nem lehetett köztük találni. Már a vége felé volt egy fiatalember, akinek az apját elvitték katonának, és az kezdett el okoskodni egyszer, de mondom, akkor már közeledtek az oroszok, aztán valakik biztatták ezeket a fiatalokat.

Jó cselédjeink vótak, de hát a régi világba is előfordult, hogy eltűnt valami. Én azt mondom, hogy inkább most is lopnának, mert az még mindig jobb, ha töllem lopnak, minthogy nekem kelljen lopni.

Apám kiadta a munkát, hogy miket csináljunk. Tavasszal az volt a helyzet, hogy elvertük a jószágokat. Vót a tanyánk végibe egy nagy legelő. Úgy hívták, hogy őzesi legelő. Nádudvari föld volt. Oda hajtottuk ki a jószágokat legelőre. Április végén, május elején vótak a kiverések. Kihajtottuk a jószágokat, hogy a mi földjeinket meg a legelőinket meg tudjuk kaszálni, mert sok széna kellett télire, és csak így tudtuk biztosítani a takarmányt. Három-négy, esetleg öt nap-számos is volt a cselédek mellé, és azok tavasszal elkezdtek kaszálni, és amíg meg nem kaszáltak, végig ott voltak. Amikor már a szénát, mindent behordtunk és a sarjú kezdett nőni, akkorára az őzesi legelőn is elfogyott a mező, és akkor hazahajtottuk a jószágot, utána a mi földjeinken legeltek tovább. Így gazdálkodtunk. Mindig meg tudtuk gyűjteni a téli takarmányt. Lucernát vetettünk, misinget, takarmányrépát meg tököt is valamennyit, de amúgy meg csutkán, töreken tartottuk a jószágot. Más takarmánynövényre nem emlékszem. Táp még abba az időbe nem volt, de mi magunk csináltunk vegyes takarmányt a sertéseknek mindeféle darából, meg burgundirépát is tettünk bele. Összekevertük és így adtuk a sertéseknek. Tök is sok termett ott a lapos földeken, és azt nagy szecskavágón leszecskáztuk, a törekkkel összekevertük - úgy mondtuk „bepászoltuk” - nagyon szerette a jószág.

Az se volt olyan jó föld, az az ágotai... Na, azért akadt benne sok jó is, úgyhogy jó esztendőbe termett az, de ha nagyon vizes évek jöttek, bizony elvitte a víz. Még a tanyába is majdnem befolyt, mert hát ha sok hó volt télen, lett olyan víz tavasszal, meg olyan sár, hogy alig lehetett kimenni a tanyára. Borzasztó volt. Olyan nagy vizek voltak a Hortobágyba, hogy a két gát közt tiszta tenger volt. Víz meg víz mindenütt.

Eleinte csak ökörrrel szántottunk. Volt tizenhat ökör, meg hozzá ekék, boronák, minden, és azzal szántottak. Később, ezerkilencszázhuszonhatba megjött az első traktor. Na, akkor eladtuk az ökröket, csak négy maradt meg, de lovunk az több lett... És azután már csak traktorral szántottunk. Lóval meg traktorral dolgoztunk. Később lett egy másik traktor is. Vettünk még cséplőgépet. Eleinte tüzeskazán volt, de később ezt a kazánt apám eladta, akkor jött egy másik traktor és utána már a traktor hajtotta a cséplőgépet. Aratógépünk nem is egy darab volt. Fűkaszálló is... Minden gazdasági eszköz megvolt ott... Hát aztán minden odalett.

Próbálkoztunk sok mindennel. Főleg már a háború előtt köteleztek is bennünket, hogy mit termeljünk. Hát próbálgattuk... A fő termény persze csakis a búza volt. Ősszel felszántogattunk, elműveltük a földet, volt két nag vetőgép négy-négy lóval, azok vetették befelé a földet. Volt úgy, amikor árendás földünk volt, hogy kétszáz holdat is bevetettünk ősszel. A nagybácsival együtt béreltük a földet. A Rimaszombati Istvánék földjét. Szép nagy birtok volt. Négy vagon búzáért béreltük, úgyhogy amikor nyáron csépeztünk, egyből odahortuk hozzájuk a négy vagon búzát.

Nyáron, ha jött az aratás meg a behordás, a kereszték behordása, hát rengeteg keresztünk volt néha. Nem is csak egy csapat embert fogadtunk fel ilyenkor, hanem több csapatba voltak osztva az aratók. Négy-öt ember aratott együtt, és azoknak külön-külön mindnek segítettünk behordani. Mindig ezer keresztet raktunk egy asztagba. Például harmincháromba nagyon jó lett a termés. Hétezer keresztünk lett. Huszonkét vagon búza lett belőle. Mondta is apám, hogy „tedd el azt a könyvet”, mert egy könybe írtam össze a mázsálásokat - „ilyen nem lesz többet”. Nem is lett. Nem vót se azelőtt, se azután, mint harmincháromba. Akkor kivettünk a szomszédba egy magtárt - öt vagon búzát oda el tudtunk tenni. Ezenkívül nálunk is volt magtár, abba is belefért öt-hat vagonnal. Meg kinn a tanyán is elfért két-három vagonnal. A többit meg vittük egyenest a malomba, meg a kereskedőkhöz. Bizony ami felesleges volt, az mind ment a kereskedőkhöz. Úgyis el kellett adni, mert kellett a pénz. Hát ugye egész évbe úgy éltünk akkor is, hogy a kereskedők hiteleztek, és a sok adósság meg felgyülemlett. De tudták, ha terem, úgyis visszük az árát. Úgy ment abba az időbe is... Volt itten Karcagon több olyan is, akinek el lehetett adni. Volt az Ádler, akkor a Halász, akkor a Malmok meg a Míselbach. Mind ilyen búzakereskedők. Ezek szedték össze az összes búzát itt Karcagon. Ezeknek adtuk el mindet. Azért ne úgy értse, hogy mindet az utolsó szemig, mer' attól függően, hogy mennyi földet akartunk bevetni, egy-egy mázsa búzát meghagytunk minden hold földre. Azonkívül a háztartáshoz ami kellett, főzni vagy kenyérlisztnak, meg a cselédségnek, mert azok, akarmilyen esztendő jött, a kialakult komenciót meg kellett, hogy kapják. Ez együtt azt jelenti, hogy körülbelül két vagon búzát meg kellett hagyni. A többit eladtuk.

A jószágból is volt bevétel. Hízlaltunk is. Télen, tehenet vagy ökröket, és eladtuk. De még így is mindig az volt a legnagyobb probléma, hogy honnan állítsuk elő a pénzt meg a sok mindent, amire szükségünk van. Ez volt a gazda legnagyobb problémája. Ha úgy jött, hogy volt még búzánk, eladtuk a tartalékból. Vagy jószágot adtunk el, és ebből fedeztük az adót meg a gazdasági kiadásokat. De később már apám nagyon belement a dógokba. Földet is vett, traktorok jöttek. Aztán később lement a búza ára. Mondjuk harminc pengőről tíz pengőre, és bizony akkor már borzasztó volt. Defláció volt. Sokkal rosszabb a defláció, mint a mostani infláció, mer' az tönkretett mindenkit. Pláne meg aki akart valamit csinálni, venni. Mint az én apám, hogy szeretett modernebbül csinálni mindent. Belevágott ebbe is, abba is, oszt a végén mindenre ráfizettünk, mert leesett mindennek az ára, hiába termeltük. Hát képzelje el, hogy harminc pengő helyett kaptunk tíz pengőt, de az adó meg nem ment lejjebb, meg az egyéb kiadások. Azok megmaradtak. És egy mázsa búza helyett hármat kellett eladni, hogy az adót ki tudjuk fizetni, meg az adósságokat, mert apám vett fel kölcsönt is egy csomót. Mindíg jöttek a kamatok meg a visszafizetések. Azt se tudtuk, mit csináljunk sokszor. Honnan vegyünk elég pénzt? Úgyhogy mán nagyobb vállalkozásba nem tudtunk belevágni... Úgy tessék elképzelni, hogy minálunk könyvelés nem ment... Az ember úgy hozzászokott ahhoz, hogy ami kellett az megvót és meg is lesz. Hát nem számoltunk, hogy most ennyibe kerül vagy annyiba kerül, hanem hogyha kellett, előteremtettünk annyi pénzt, amennyire szükség volt. Előzetes kalkulációt soha nem csináltunk, hanem kitaláltuk, és utánna szereztünk pénzt. Dehát azért olyan nagy dógok nem mentek.

Aztán apám egy időbe sokat kereskedett. Vette a hízókat. Vótak neki cenzárjai, összeszedte a hízókat Karcagon és szállította Pestre bizományba. A bizományosok adtak rá pénzt, aztán apám kifizette, és ami haszna maradt, az az övé lett. Marhákat is vett. A cenzárok összeszedték a teheneket, borjúkat, ökröket, apám meg kifizette a cenzároknak a jutalékokat, minden hónapba egyszer felvitte az állatokat Pestre, és ott eladta. Ebből aztán lett volna haszon, de apám bizony sokszor elmulatta. Felment Pestre, két-három napig is fent volt, aztán pénz nélkül jött haza. Sok mindent nem tudtunk. Nem számolt el soha itthon. Nem lehetett rávenni sose. Az én apám még úr vót, azt elmondhatom. Amit ő megmondott, elhatározott, azt úgy kellett csinálni. Nekünk gyerekeinek is. Nem volt mese. De vót az én apámba egy nagy hiba. Hogy belement egy csomó adósságba, meg az adófizetéssel is sokszor elmaradt, azt erre sokszor ráfizettünk.

Sok keserves időt átéltünk. Tudja, mikor éltük a legjobb időket? Ezerkilencszázhusztól harmincig. Azok voltak a legjobb esztendők. Aztán már jöttek a háborús hírek meg mindenek. A válság, leromlott minden. Akkor az adósság meg mindenfene. Borzasztó nehéz volt aztán az élet.

Próbálkoztam én, mán amikor apám harmincnyébe meghalt, több mindennel is. Volt zöldség is, uborka, akkor hagyma is egy-két hold. Egyszer dinnyével vetettünk be vagy tíz holdat. Aztán gyapot is volt, mert én próbálkoztam vele a háború előtt is. Elvetettük, szépen nőtt az, de később jött rá egy fagy, és elvitte az egészset. Nem sikerült. Volt borsó meg bab... Szóval próbálkoztam én, de nem sok sikerrel. Meg hát aztán később ott volt a Berek is. Egy időben én is bérlője voltam egy másik illetővel társban. De hát akkor még nem olyan volt, mint most. Amikor béreltük, még nem volt medence, csak egy nagy fakosár - úgy hívták. Volt egy pár kabin is fából, meg még egy nagy faépület. Később a város épített oda szállodát, meg telket is lehetett venni a tó mellett. Egy rossz busz hordta ki az embereket. Sokan kijártak oda, de nem sok haszna lett ennek a bérlésnek se, egy pár száz pengő csak.

Mikor bejöttek az oroszok, rengeteg mindenünk vót. Jó év volt a negyvennégyes. Nagy asztagunk volt. A búzát el tudtuk csépelni, de már a rozsot meg az árpát azt nem, met elhagytak minket a munkások. Az ott maradt kint, mer' mink bérbé cséveltünk másnak, és a miénk maradt a hátuljára. Eltelt az idő, de hát a fene gondolta, hogy bejönnek az oroszok. Nem gondoltuk, hogy ilyen közel vannak, de nagyon gyorsan jöttek. Volt gyönyörű ötven darab birkám, azt rögtön elhajtották. Volt hat ökör, három abból is odalett. Volt tizenkét tehén, maradt kettő. Lovunk az egy se maradt, pedig volt vagy tíz darab. Egy huszonnégy óra alatt elvitték mindet. A búzákat elhordták. Maradt körülbelül húsz-huszonöt zsák második-harmadik búza. Az ocsúja. Ezt aztán az öcsémmel elkezdtek rostálgatni. A javát aztán így kiszedtük, oszt abból vetettünk el vagy tíz zsákkal. De hát így nem is számíhattunk arra, hogy jó lesz a termés. Termett azír', de hát...

Közvetlen a háború után még nem vettek el tőlünk semmit. Meghagytak mindent. Ágota is megmaradt, gazdálkodtunk tovább. De olyan rossz esztendők jöttek, hogy... Hiányosak is voltak a gazdaságok, mer' hát a háború alatt elvitték a sok jószágot meg a sok mindent... Vetőmagot. Mink is kiszorultunk egy időbe a tanyára, mer' hát nem került annyi pénzt, hogy itt a városon a házat fűthetük volna. Kimentünk a tanyára, mert ott volt mivel a kemencét fűteni. Volt odaki

tehenünk, meg volt egy disznónk, meg vagy két malacot meg tudtam hízlalni. Olyan szegények vótunk ám, hogy az borzasztó. A cselédek is elmentek, meg hát nem is tudtam tartani csak egyet. Többet nem. Volt egy traktorunk, de el volt törve benne a csapágy. Még emlékszek rá, hogy a Hortobágyon így egy vas volt keresztülfektetve, mert a hidat is felrobbantották. Azon másztunk át a ladányi földre az öcsémmel, mert ott volt reborulva egy tank. Pista öcsémmel nekiálltunk széjjelszedni a tankot. Kiszedtük belőlle a csapágyakat, a többit meg a fene ott egye meg. Hát az nem volt jó a traktorba, de addig reszeltük meg préseltük, hogy bele lehetett tenni. Na, így tudtunk aztán egy kicsit szántani.

Negyvennyolcig a politika se volt olyan nagy baj. Itt a városba felállott a Kisgazdapárt, és hát Karcagon - végeredménybe gazdaváros volt - az embereknek legalább hatvan százaléka a Kisgazdapártra szavazott. Itt nem volt Karcagon öt százaléknál több kommunista. Alig voltak.

A Rimaszombati körbe volt az egyik választási körzet, annak én voltam az elnöke... Negyvenhétbe meg a Szecsó kocsnába voltam választási elnök. Akkor még több párt is volt, a Kisgazdapárt, a Szociáldemokrata Párt, a Parasztpárt meg a Kommunista Párt. Én a Kisgazdapártnak voltam tagja, úgy is vettek rá, hogy legyek választókörzeti elnök. Hát vége lett a szavazásnak, kibontottuk a ládákat, számoljuk: Kisgazdapárt, Kisgazdapárt, Kisgazdapárt... néha volt egy-egy kommunista csak. Parasztpárt volt még a legtöbb. Így aztán a képviselő is karcagi lett: Csíkos Sándornak hívták... Egy kicsit politizálgattam én mindfőg, de csak egy kicsit.

Negyvennyolcba kezdtek velünk rosszul bánni. A nádudvari földünk még megvolt, és ősszel be akartuk vetni, szántottunk meg minden. Aztán Nádudvarról, mert ahhoz tartozott, kijött oda egy rendőr egy csapat emberrel. Az öcsém volt odakint és őt vitték el, hogy nem szántottunk eleget. Elvitték Püspökladányba, onnan tovább Debrecenbe. Ott már el se engedték, hanem elfélték hét évre. Olyan indokkal, hogy nem szántottunk eleget, nem vetettük eleget. Meg a trágyát nem hordtuk ki. Az igaz volt, hogy nem tudtunk eleget vetni, mer' rossz évek voltak a háború után, nem is termett. Nem is volt elég vetőmagunk. Vettünk is volna már a végén, de hát miből, ha már nem volt semmi. Amit tudtunk, elvettünk. De nem ez vót a baj, hanem az, hogy kétszáz hód földünk volt.

Hét évre ítélték az öcsémet, és ebből ötöt le is töltött. Egy évet a Csillagbörtönben Szegeden, aztán elvitték Állampusztára. Ott dolgozott egy ideig. Hogy értett a gépekhez, traktorra tették. Szerencséje volt, mer' később meg egy olyan cséplőgéphez került, ami nekünk is volt idehaza. Itthon is dolgozott vele, értett hozzá. Ő lett aztán a főgépész... Ötvenháromba szabadult ki, mikor Nagy Imre jött.

Hát a nádudvari föld odalett. Amikor az öcsémet elvitték, már ki se mehettünk többet. Leltároztak mindent. Kimentem én azér' a tanyára, befogtam két ökröt egy szekérbe, és elhoztam erővel, mert volt ott egy ember, és az nem akarta engedni. Amúgy a berendezés, bútor, gépek, minden ott maradt. Semmi egyebet nem hoztam el.

A feleségemnek maradt két tanyája, harminc-harminc hold földdel. Az egyik Karcagpusztán, az állomásnál, a másik meg a Kunlapon. Azon próbáltunk meg gazdálkodni, amíg hagytak. Szereztem egy lovat. Az egyik tanyán volt egy feles, a másik felit meg én használtam. Tengerit termeltem. A másikat meg

traktorral felszánottam és bevettem. Volt egy barátom, annak is volt egy lova, meg nekem is volt egy lovam. Azzal összeálltunk. Befogtuk a két lovat a vetőgéphez, aztán bevetettük előbb az enyimet, majd aztán az övét. Ez volt negyvenkilencbe, de ötven tavaszán már nem mink gazdálkodtunk. Akkorra elvettek mindent. Pedig jó esztendő lett vóna. Lábra lehetett volna állni, de nem a miénk volt tovább.

Úgy volt, hogy engem betettek két hónapra a börtönbe. Cukorrépát is termelni kellett, két holdat. Namost, a cukorrépának a levelit, a koronáját, meg olyan kis apró répákat, hazahoztam egy szekéren, mer' volt egy tehenem meg egynehány malac. Akkoriba mindig bejárt hozzánk egy ember figyelni, egy Vajó nevezetű. Az meglátta, hogy én a cukorrépa levelit etettem, feljelentett, hogy én megettem a cukorrépát, és már öt mázsát megettem. Pedig nem vót abba két kiló se. Azok is csak olyan kis apró vackok vótak. Na, aztán nem lehetett micseinálni, bíróság elé kerültem.... Mondtam én a tárgyaláson a bírónak, aki tárgyalta az ügyet, hogy én tudom igazolni, hogy ez nem igaz, de azt mondta rá, hogy erre nincsen szükség. Tiszta nevetség volt az egész tárgyalás. Szerencsém, hogy a bírósági elnökkel nagyon jóba voltam, és ő el tudta intézni, hogy a legkisebb büntetést kapjam. Így kaptam két és fél hónapot, itt a járásbírósg mögött, ott hátul volt a börtön, ott ültem le... Ilyen gazdafiúkkal voltam lezárva. Négyen voltunk egy szobába egész nap. Se dolgozni nem kellett, se semmit. Írni, olvasni, cigarettázni nem volt szabad. Két fegyőr volt ottan csak.... Bent voltunk, beszélgettünk... Néha az egyik fegyőr megállt az ajtóba, hogy „ráérnek”? „Rá.” Na, akkor hozott egy veder babot, azt válogattuk ki. Volt olyan, hogy vitakoztunk, hogy teljen az idő. Minden nap egy órát kellett körbe-körbe járni az udvaron, délelőtt meg délután is. Le is telt az, de amíg én oda voltam becsukva, addig a feleségemet két nap alatt kiköltöztették. Akkor vették el a földet is, a házat is. Úgyhogy mikorára én hazajöttem, minden el volt rendezve.

A piacról mentem haza, hát három szekér áll az udvaron. A végrehajtót megismertem. Az meg azt mondja nekem, hogy ne haragudjak, de ötet kiküldték, és mindent el kell vinni a házból, csak ahányan vagyunk, annyi fekvőhelyet hagyhatnak meg. Így maradt meg a szobából két ágy, a két szekrényt meg úgy cipeltük át a szomszédba éjjel, amikor nem látják. De a sok bútort, ruhát, azt mindet összepakolták és elvitték. Még a szappant is.

Anyámnak volt egy kis medáliája - benne az apám meg az anyám fényképe - azt kivették belőle és elvitték. Meg vót egy csomó nyakkendőm. Azoknak a javát is kiszedték, elvitték. hogy ezzel a sok mindennel mi lett, kinek adták, minek adták? Nem tudom. Lehet, hogy elárverezték. De hát olyan vót az amúgy is, hogy máma kifizették az adót, holnap kétszer annyit hoztak ki. Nem lehetett annak eleget tenni.

Mondták, hogy ami még van a házba, azt két napon belül vigyük el, mert itt se maradhatunk. A kislányom dadája segített, és két targoncával toltuk el a holmit Sándor Mihályékhoz. Ide, ahol most a lánykollégium van. A mostani kollégium épületében laktak azok. Ott kaptunk egy szobát, de volt olyan ember, aki azt mondta nekem, hogy menjünk ki a kertbe. Van ott kunyhónk. Hát hallott már ilyet? Kértük mink vissza a házat, vagy hogy adjanak helyette valami lakást, de kaptunk egy papírt, hogy nemkívránt elemhez tartozunk, nem adnak. Sándor Mihályéknál nem laktunk egy hónapig se, mer' akkor meg nemcsak minket,

hanem a háziakat is kirakták. Akkor lett abból az épületből kollégium. Aztán itt nem messze kaptunk a gazdájától egy szoba-konyát, ott laktunk húsz évig.

Aztán elmentem dolgozni. Először a reptéren dolgoztam egy villanyszerelő vállalatnál. Jó volt, mert tanultam a villanyszerelést. Aztán felkerültem Pestre kocsisnak. Nem volt már itthon semmi munkám, és a barátom elhítt, hogy menjek fel... Apánk azér' elég jól befogott bennünket. Én voltam a kocsisa apámnak, amikor kereskedett. Jártunk a vásárokra. Hozzá voltam én szokva a munkához. Nem nagyon erős munkához, de benne voltunk... Nem esett rosszul később sem. Aztán, amikor elkerültem Pestre, hát eleinte nem is kellett mást csinálni, csak hajtani, meg gondját viseltük a lónak. Öt és fél évig voltam kocsis a Szekér-és Kordéfuvarozó Vállalatnál. Nemcsak én, hanem öten-hatan is voltunk karca-giak. Mind ilyen gazdák. Rimaszombati Józsi bácsi, Mándoki Laci, Gyökeres Pista, Szilágyi János. Voltam kordés is, gumiskocsival is jártam, nyújtott kocsival is. Még akkor Pesten kevés autó volt. Építkezésekre jártunk. Tudták azt fenn Pesten, hogy régebben volt nekünk földünk meg vagyionunk, de hát nemigen éreztették velünk... Bár, ha valami jobb helyünk volt, áthelyeztek bennünket, és az ő embereiket rakták a helyünkre. De amúgy nem volt semmi. Meg hát még a beszéddel is vigyázni kellett. Nem lehetett olyan nagyon beszélni. De hát másnak se...

A keresetünk eleinte ezeregyház-ezerkétszáz forint volt. Később felment két-ezerig. Még később két és félezer lett. A feleségem meg idehaza volt a három kisgyerekekkel meg az anyámmal. Szerencsére megmaradt a kertünk, abból mindig került zöldség, gyümölcs, ilyenféle. Én meg minden héten jöttem haza. Szombaton jöttünk, és hétfő reggelre kellett visszamenni. Voltak ilyen munkásvonatok. Eleinte csak marhavagonok, később rendes vagonok.

Ötvenhat is Pesten ért. Jöttek az egyetemisták, vagy hát az ilyen fiatalok. Röplapokat osztogattak, meg volt egy nagy tüntetés. De akkor még nem vettük észre, hogy kitört a forradalom. Tán egy hét se kellett, akkor elkezdtek lövöldözni. Nekünk az Elemgyárba vót akkor a szállásunk. Oda szorultunk be, nem tudtunk elmenni sehova. Szerencsére ott főztek, meg kenyeret is kaptunk, úgyhogy el-voltunk. Na, egyszer észrevettük, hogy elcsendesedett minden. Hát akkor be-mentünk a Körútra, mert ott volt a vállalatnak irodája, és ott kaptunk fizetést. Bementünk. Hát szörnyű volt látni azt a Nagykörutat. Itt egy emberfej, ott sült ember. Láttam olyat, hogy négykézláb állt a kövesúton egy halott ember, de kezefeje meg lábafeje nem volt. El volt égve. Valaki meg felállította négykéz-lábra... Borzasztó volt. Akkor az a sok kilótt ágyú meg szerkezet ott a Kilián laktanya körül. Mi volt ottan?! Őrület... Mondták, hogy jönnek felfele Debrecen felől autók és tejet hoznak a fővárosnak. Egyik reggel kivártuk, mikor indul hazafele egy ilyen, és kértük, hogy vigyen el bennünket. Körülbelől vagy húszan-harmincan felmentünk az autókra, jöttünk hazafele. Amikor Szolnokra ér-tünk, akkor mondták, hogy szálljunk le, mert jönnek az oroszok visszafelé. Úgy-hogy mellékúton megkerültük őket, és estére értünk haza. Körülbelől egy hétig itthon voltam, amikor mondták, hogy na, lehet visszamenni. Idehaza nemigen volt semmi. Volt ugyan róla szó, hogy visszaadják a földet, de hát nem volt az komoly dolog, nem is igen fordult meg a fejembe. Hát később elmentem az Aszfaltútépítő Vállalathoz segédgépésznek. Gépésznek, mer' azér' mink, hogy volt itthon cséplőgép, aratógép meg traktor, meg mindenféle gép, hát mink hozzá

voltunk szokva a gépekhez. Még később nyugdíjas lettem, de volt úgy, hogy akkor is dolgoztam, rizsőr voltam.

A többi nagygazdák is mind úgy jártak, mint mink. Sokan elkerültek Karcagról. Akik meg itthon maradtak, mán elhaltak. Alig vagyunk belőlük. Azért nem voltak itt olyan túl nagy gazdák, négy-ötszáz holdnál nagyobb gazdaság nem volt itten. Kik voltak? Farkas Benedek, Retek Kovács István, Kis István, a Hajdúk, a Pipások. Azoknak P. Szabó volt az igazi nevük. Akkor a Vargáék...

Sokat elmondták már, hogy milyen korszerűtlenül gazdálkodtunk. Hát úgy tessék elgondolni, hogy az ágotai tanyát teljesen lebontották. Nem maradt belőle semmi. Legelő lett az egész földünkből. Nem műveli senki. Ez milyen gazdálkodás?

Anyámmal a hetvenes évek közepén.